

Домашній арешт як альтернатива тримання під вартою

*Рудько А.А., студентка гр.Ю-96 юридичного факультету СумДУ
Науковий керівник – Ільченко О.В., викладач кафедри права СумДУ*

Відповідно до державної політики, направленої на гуманізацію кримінального процесуального та кримінального законодавства виникає необхідність впровадження єдиних, наближених до європейських стандартів застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Так, розділ II Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року визначає новий перелік заходів процесуального примусу, які іменуються “Заходами забезпечення кримінального провадження” [1].

Запобіжні заходи – це різновид заходів забезпечення кримінального провадження, спрямованих на забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого через певне обмеження їхніх особистих прав. Вони є найбільш суворим видом кримінально-процесуального примусу і застосовуються для забезпечення успішного здійснення досудового провадження та судового розгляду кримінальних правопорушень. Так, новими, раніше невідомими українському законодавству запобіжними заходами є особисте зобов’язання та домашній арешт. Але якщо особисте зобов’язання по суті є альтернативою підписки про невиїзд, яка передбачена чинним КПК України то, домашній арешт це новий запобіжний захід. Відповідно до положень ст.181 КПК України домашній арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби [1]. Суть домашнього арешту полягає в тому, що за наявності достатніх підстав для обрання підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту за рішенням слідчого судді, суду встановлюються обмеження, пов’язані зі свободою пересування поза межами житла цілодобово чи у визначений період часу. При призначенні цього запобіжного заходу враховується ряд обставин, зокрема: вагомість наявних доказів; вік та стан здоров’я підозрюваного, обвинуваченого; тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного, обвинуваченого винуватим; наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого; наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання; репутацію підозрюваного, обвинуваченого; майновий стан підозрюваного, обвинуваченого та інші.

Працівники органів внутрішніх справ з метою належного контролю за особою та за виконанням вимог покладених на неї під час досудового розслідування уповноважені з’являтися за місцем проживання цієї особи, вимагати надання усних чи письмових пояснень з питань, пов’язаних із виконанням покладених на неї зобов’язань. Новим є те, що при застосуванні домашнього арешту для його безумовного виконання можуть застосовуватись засоби електронного контролю. Їх сутність полягає у закріпленні на тілі особи пристрою, який даватиме змогу відслідковувати й фіксувати його місце знаходження. Такий пристрій буде захищений від самостійного знімання, пошкодження або іншого втручання в його роботу з метою ухилення від контролю та сигналізувати про спроби вчинити такі дії.

В МВС України створено робочу групу, яка займається розробленням механізму застосування електронних засобів контролю. Проте, для того, щоб нова норма все ж таки запрацювала на практиці, буде закуплено спеціальну техніку та проведено навчання по її застосуванню працівниками органів внутрішніх справ [3].

Засоби електронного контролю будуть застосовуватись в порядку, визначеному МВС України, який викладений в тексті наказу № 696 від 09.08.2012 р. який затверджує положення «Про порядок застосування електронних засобів контролю». Згідно з цим наказом, спеціальний електронний пристрій у формі браслета, має назву «персональний трекер», який буде подавати сигнал про місце знаходження підозрюваного чи обвинуваченого на сервер моніторингу в місцевому відділі органа внутрішніх справ. Електронні кайдани зовні - безневинний сучасний гаджет, схожий на наручний годинник. Це безперебійний радіомаяк на ногу, який делікатно називають браслетом. Схема проста: кайдани постійно надсилають сигнал про місце перебування власника. Він проходить або через супутник, на зразок автомобільної навігації GPS, або через станції оператора стільникового зв’язку. Пересування арештанта, теоретично, можна відстежувати на моніторі в обладнаній черговій частині. Щойно він порушив межі дозволеного, тривожний сигнал надходить на табло і оперативна група мусить виїхати на затримання порушника [2].

Домашній арешт передбачає контроль за поведінкою людини. За КПК України, його режим встановлюватиме міліція залежно від статті звинувачення. Відповідно до ст. 195 КПК, відмова від носіння засобу електронного контролю, умисне зняття, пошкодження або інше втручання у його роботу, з метою ухилення від контролю, намагання вчинити зазначені дії є невиконанням обов'язків, покладених судом на підозрюваного, обвинуваченого при обранні запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, що є підставою для застосування більш жорсткого запобіжного заходу чи накладення грошового стягнення [1].

Порушення режиму домашнього арешту майже автоматично тягне за собою взяття під варту. Якщо, звичайно не сталося форс-мажору, скажімо, пожежі або гіпертонічної кризи. Навіть спробу зняти такі кайдани будь-який суддя вважатиме спробою втечі.

Очікується, що шляхом запровадження домашнього арешту вдасться значною мірою розвантажити ізолятори тимчасового тримання осіб та слідчі ізолятори, кількість затриманих в яких не завжди відповідає можливості розміщення таких осіб, що відповідно призводить до порушень прав громадян. Сприятиме домашній арешт також тому, що більшості осіб допоможе особам продовжувати працювати, забезпечувати себе та своїх рідних, підтримувати соціальні зв'язки тощо. З психологічної точки зору домашній арешт для особи до якої він застосовується, також є допоміжним запобіжним заходом, оскільки підозрюваний (обвинувачений) буде проживати в звичній для себе обстановці, без заборони на спілкування, заняття спортом, користування мультимедійною технікою тощо. Позитивним є також те, що новий КПК України чітко встановлює строки можливого застосування домашнього арешту. Зазначене стимулюватиме правоохоронні органи в стислі строки завершити досудове розслідування [4, с. 175].

За даними, наведеними Генеральним Прокурором України, протягом 2011 року у слідчих ізоляторах країни перебувало близько 40 тисяч осіб і ще 150 тисяч – в інших установах правоохоронних органів. На забезпечення осіб було витрачено близько 6 млн. гривень [3].

Отже, домашній арешт – більш гуманний запобіжний захід в порівнянні з триманням під вартою, його запровадження є прогресивним для українського законодавства.

Тому, введення такого запобіжного заходу, як домашній арешт – дасть можливість скоротити кількість людей, що знаходяться в слідчих ізоляторах приблизно на третину, скоротити витрати бюджетних коштів на утримання цих людей, на оплату персоналу, який там працює, на утримання всіх цих будівель і споруд. Саме така економія надасть можливість закупити електронні браслети та інші необхідні прилади для слідкування за злочинцями. А найголовніше те, що нарешті наша держава зможе поступово позбутися порушення закріпленого в статті 5 Європейської Конвенції права на свободу й особисту недоторканність. Так, Україна посіла 3-тє місце серед країн Ради Європи за кількістю рішень Європейського суду з прав людини, винесених за зверненнями проти неї у 2011 році. За даними суду, найбільш часто в Україні порушується право на чесний суд, на захист власності, на ефективний правовий захист, на розгляд справи в розумні строки, а також право на свободу і безпеку [6].

Введення в практику кримінального судочинства домашнього арешту в якості альтернативи утримання особи під вартою - це не тільки прояв гуманності з боку держави по відношенню до осіб, що підозрюються (обвинувачуються) у скоєнні злочину, але ще і підвищення вимог до якості роботи оперативників, слідчих, оскільки виникає об'єктивна необхідність більш мотивованого обґрунтування застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту замість домашнього арешту.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України// Відомості Верховної Ради України від 13.04.2012.-№4651-VI.-[Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1102-15>
2. Про порядок застосування електронних засобів контролю: Положення, Наказ МВС України від 09.08.2012.- № 696.- [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1503-12>
3. Московичова Анастасія Замість СІЗО–домашній арешт//Радіо «Свобода». - [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/article/24452817.html>

4. Назаров В. В. Кримінальний процес України: Навчальний посібник / за ред. В.В. Назаров, Г.М. Омеляненко. – Атіка.-2010. – С. 175.
5. Пилипчук П. П. Реформування системи запобіжних заходів у кримінальному судочинстві: Збірник матеріалів / за ред. П.П. Пилипчук.– Київ.-2010. – С. 7.
6. Україна – третя по кількості звернень в Європейський суд по правам людини // Фокус. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://focus.ua/society/217569/>.

Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства : матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. / Ред.кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, М.І. Логвиненко, В.М. Семенов, А.В. Баранова. — Суми : СумДУ, 2013. — С. 102-104.